

ронами, крім випадків зменшення обсягів закупівлі залежно від реального фінансування витратів та узгодженого зменшення сторонами ціни договору про закупівлю.

Отже, при проведенні експертиз у справах, пов'язаних зі змінами істотних умов договорів закупівлі товарів (робіт, послуг), тобто ціни, об'єктами дослідження повинні бути:

- тендерна документація;
- запити щодо цінових пропозицій;
- оригінали всіх тендерних пропозицій, відомості про які зафіксовані в протоколі розкриття тендерних пропозицій;
- рішення про акцепт тендерної (цінової) пропозиції;
- оригінал або копія укладеного договору про закупівлю;
- додаткові угоди до договору про закупівлю.

Таким чином, при проведенні судово-економічних експертиз з питання щодо законодавчої обґрунтованості збільшення витрат державних коштів унаслідок зміни ціни договору про закупівлю після його підписання експерту необхідно перш за все звернути увагу на дату внесення змін до договору, проаналізувати нормативно-законодавчі акти, що діяли на час внесення змін, та встановити наявність або відсутність в умовах договору про закупівлю механізму (умов, випадків, порядку) зміни його істотних умов. Зазначені чинники є вирішальними при складанні висновку експерта.

О. М. Васильченко, старший науковий співробітник Харківського НДІСЕ

ВСТАНОВЛЕННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ ОБҐРУНТОВАНOSTІ ВІДОБРАЖЕННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ В ОБЛІКУ КРЕДИТНОЇ СПІЛКИ

Описано механізм зловживань у кредитних спілках. Наведено об'єкти дослідження при вирішенні експертом-економістом завдань, пов'язаних з установленням документальної обґрунтованості відображення фінансово-господарських операцій у бухгалтерському обліку зазначених фінансових установ.

Описан механизм злоупотреблений в кредитных союзах. Приведены объекты исследования при решении экспертом-экономистом заданий, связанных с установлением документальной обоснованности отображения финансово-хозяйственных операций в бухгалтерском учете указанных финансовых учреждений.

Останнім часом збільшується кількість призначення економічних експертиз по кримінальних справах, порушених за фактами шахрайства,

привласнення й розтрата, легалізації (відмивання) грошових коштів, незаконного одержання кредиту та злісного ухилення від його погашення.

Вивчення обставин справ показало, що типовим прикладом фінансового злочину є зловживання службовим становищем у кредитних спілках з метою заволодіння грошовими коштами їх членів. Як правило, такі дії вчиняються організованими злочинними групами. Механізм вчинення злочину такий. Члени органів управління кредитної спілки (голова правління, спостережної ради чи кредитного комітету), головний бухгалтер та інші особи, діючи умисно за попередньою змовою, шляхом зловживання службовим становищем за рахунок грошових коштів, що надійшли від членів кредитної спілки, у засобах масової інформації розміщують рекламні оголошення про приймання депозитних вкладів від населення під високі процентні ставки. Після цього до кредитної спілки вступають громадяни, які вносять в касу спілки грошові кошти у вигляді вкладів (внесків) депозитного типу та додаткових пайових внесків. Далі, діючи всупереч покладеним на них посадовим обов'язків, статутну діяльність кредитної спілки вони не здійснюють, залучені грошові кошти для надання кредитів іншим членам спілки не використовують і, порушуючи вимоги п. 2 ст. 3 Закону України «Про кредитні спілки» від 20 грудня 2001 р. № 2908-III (із змінами і доповненнями), готівкові грошові кошти, що надійшли від членів кредитної спілки, розтрачують за власним розсудом. Потім з метою видимості легальної діяльності та платоспроможності кредитної спілки посадові особи вносять у документацію завідомо неправдиві відомості про нових членів, прийнятих до кредитної спілки, і видані їм кредити, на підставі яких формують фінансову звітність, котру подають до Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, що здійснює державний нагляд за своєчасністю, повнотою й правильністю подання звітних даних кредитних спілок. Унаслідок цього багатьом громадянам України заподіюється значна матеріальна та моральна шкода, у чому й полягає актуальність цієї статті.

Головними завданнями дослідження документів бухгалтерського обліку кредитних спілок є встановлення документальної обґрунтованості відображення таких господарських операцій:

- прийняття вступних і обов'язкових пайових внесків;
- залучення на договірних умовах внесків (вкладів) своїх членів на депозитні рахунки як у готівковій, так і в безготівковій формі;
- залучення на бездоговірній основі додаткових пайових внесків;
- повернення депозитних внесків (вкладів) і додаткових пайових внесків;
- видавання кредитів;
- нарахування та сплата процентів на пайові внески, депозитні вклади (внески) і кредити.

З метою забезпечення єдиного підходу щодо ведення бухгалтерського обліку та відображення кредитними спілками фінансово-господарських операцій розроблено Методичні рекомендації щодо ведення бухгалтерського обліку кредитною спілкою та об'єднаною кредитною спілкою, затвер-

джені розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 18 грудня 2003 р. № 171.

Згідно з цими рекомендаціями відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291 (зі змінами та доповненнями) для розрахунків з членами кредитної спілки за внесками (вкладами) призначено балансові субрахунки:

- № 411 «Обов'язкові пайові внески членів кредитної спілки»;
- № 412 «Додаткові пайові внески членів кредитної спілки»;
- № 551 «Довгострокові внески (вклади) членів кредитної спілки на депозитні рахунки», якщо строк погашення зобов'язання за вкладом більше одного року з дати балансу;

- № 611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті», коли термін повернення довгострокового вкладу становить менше 12 місяців з дати балансу;

- № 686 «Розрахунки з членами кредитної спілки по внесках (вкладах) на депозитні рахунки», якщо внески (вклади) внесено на строк до 12 місяців;

- № 376 «Розрахунки за кредитами членам кредитної спілки».

Надходження вступного внеску – обов'язкового незворотного внеску, що вноситься особою одноразово при її вступі до кредитної спілки, проводиться в бухгалтерському обліку спілки із зарахуванням в резервний фонд і відображується по кредиту субрахунку № 431 «Резервний капітал, сформований за рахунок вступних внесків членів кредитної спілки».

Облік нарахованих процентів за зобов'язаннями та їх сплата ведеться на таких субрахунках:

- № 673 «Розрахунки з членами кредитної спілки за нарахованою платою (процентами) на пайові внески»;

- № 684/IX «Розрахунки за процентами на внески (вклади) на депозитні рахунки».

Для обліку розрахунків з членами кредитної спілки по внесках, вкладах і нарахованих процентах повинен вестися аналітичний облік за кожним з членів спілки.

Облік розрахунків за нарахованими процентами за кредитами, які надані членам кредитної спілки, ведеться на субрахунку № 373/1 «Розрахунки за нарахованими доходами». При цьому за кожним дебітором, видами заборгованості, строками її виникнення та погашення також повинен вестися аналітичний облік.

Проте не завжди у експертів є можливість досліджувати дані реєстрів синтетичного й аналітичного обліку за зазначеними субрахунками, оскільки для вчинення подібних злочинів характерними є їх попереднє обміркування і ретельна підготовка, тому бухгалтерська документація в таких випадках, як правило, знищується.

Разом з цим надання фінансових послуг кредитними спілками має здійснюватися виключно з використанням комплексної інформаційної системи відповідно до затверджених розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 3 червня 2005 р. № 4122 вимог до програмного забезпечення та спеціального обладнання кредитних спілок. Використання при дослідженні відновлюваних комп'ютерних роздруківок даних інформаційної системи забезпечує можливість визначення суми доходів і витрат кредитної спілки, процентів як за окремим договором (кредиту або депозиту), так і за всіма договорами на певну дату та іншої інформації, що стосується надання фінансових послуг.

Незважаючи на наявність у матеріалах справи комп'ютерних даних, для документального підтвердження необхідні первинні документи бухгалтерського обліку кредитної спілки, які фіксують факти здійснення господарських операцій. У зв'язку з цим основним об'єктом досліджень є квитанції до прибуткових касових ордерів та інші розрахункові документи, вилучені в членів і контрагентів кредитної спілки.

До експертного дослідження залучаються також банківські документи та книжки вкладників. У результаті документальної перевірки й зіставлення наданих на дослідження документів при проведенні експертизи встановлюються суми заборгованості кредитної спілки перед її членами по депозитних вкладах (внесках) і додаткових пайових внесках чи заборгованості за кредитними договорами, оформленими на підставних осіб.

Для аналізу руху грошових коштів на підставі даних книжок вкладників і квитанцій до прибуткових касових ордерів відновлюється облік надходження й витрачання коштів у касі спілки.

Загальні показники фінансової діяльності кредитної спілки наводяться у звітних даних за формами, визначеними Порядком складання та подання звітності кредитними спілками та об'єднаними кредитними спілками до Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, затвердженим розпорядженням Держфінпослуг від 25 грудня 2003 р. № 177 (із змінами та доповненнями), зокрема:

- Звітні дані про фінансову діяльність кредитної спілки (додаток 2);
- Звітні дані про склад активів та пасивів кредитної спілки (додаток 3);
- Звітні дані про доходи та витрати кредитної спілки (додаток 4);
- Звітні дані про кредитну діяльність кредитної спілки (додаток 6).

Достовірність і повнота річної фінансової звітності та звітних даних підтверджуються аудитором (аудиторською фірмою), інформацію про якого (яку) внесено до реєстру аудиторів, що ведеться Держфінпослуг.

При вивченні кримінальних справ і узагальненні експертної практики з питань бухгалтерського обліку в кредитних спілках, нами зроблено висновки про високий рівень латентності злочинності в кредитно-фінансовій системі (латентний – від лат. *latens* (*latentis*) прихований), що у свою чергу потребує тривалої та трудомісткої праці слідчих, ревізорів і експертів.